



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Rvperti Ab-||batis Tvitiensis, Svmmi Disertissi=||miq[ue]
Theologi, sacris du[n]taxat literis omnia probantis, in XII.
prophetas mino-||res, Commentariorum Libri XXXII**

Rupert <von Deutz>

[Köln], M. D. XXVII.

VD16 B 3835

Rvperti Abbatis Tvitiensis In Osee Prophetam Commentariorvm Liber V.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71859](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71859)

aratoribus istis, & dicit. **L** Seminate vobis in iustitia, metite in ore misericordie in nouate vobis nouale. **S**eminant quippe predicatores quando uerbum annunciant, metunt autem quando de creditu confessione exultant. **I**ccirco sic pulchre distinctu est, seminate uobis in iustitia, metite in ore misericordie: quia uidelicet (sicut Applus ait) corde creditur ad iustitia, ore autem confessio fit ad salute. **E**t quia sua quisque iustitia uel salute contentus esse non debet, sed dare opera ut etiam alios saluet, subiungit atque ait. **I**nnouate uobis nouale. **N**ouale quippe innouare, est inculta prius loca excolere: ut puta saltibus explanare. **P**orro gentes prius erant quasi syluæ: nimirum a feris, uidelicet malignis spiritibus obsessæ. **N**am eorum comparatione gentium Iudæi domus erant pulchræ, terra occulta & ciuitates opulenter. **V**nde Psalmista cum dixisset: **E**cce audiimus eam, scilicet ecclesiam siue dominicæ incarnationis & sanctificationis eius archam, in Efrata, quæ est Bethleem, per Efratam Iudææ intellegi uolens: statim quia de Iudæis ad gentes eadem sanctificationis archa transiuit, subiunxit atque ait. **I**nuenimus eam in campis syluæ, id est, in gentibus qui de sylua campi, de infructuosos cultiles facti sunt & fecundi. **I**gitur innouate uobis nouale, id est, gentibus euangelium Christi predicando nouam ecclesiam: nouam acquisitionis populum uobis parate deo ad uestram salutem & gloriam acquirite. **E**t quia cum plenitudo gentium subintroierit, futurus est ut cum misericordia respiciat uitulam, id est, synagogam illam, cuius super pulchritudinem colli nunc tam seuerè transiuit. **S**equitur & dicit. **T**empus autem requirendi dominum cum uenerit qui docebit uos iustitiam. **T**empus quippe requirendi dominum reliquijs Israel tunc erit, cum plenitudo gentium subintroierit. **T**unc enim ueniet dominus & docebit eos iustitiam, iniquitate auersa, quemadmodum & Applus cum dixisset, quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium subintroierit, et sic omnis Israel saluus fiet: testimonium propheticum apponens, sicut (ait) scriptum est. **V**eniet ex Syon, quæ eripiat & auertat impietatem ab Iacob,

Rom. 10

Nouale ex gentibus.

Plal. 131

Rom. 11

Esa. 59

FINIS LIBRI QUARTI.

FRVPERTI ABBATIS
TUITIENSIS IN OSEE PROPHETAM
COMMENTARIORVM LIBER V.

Propter prophetiæ præsentis ordinem illustrius retinendum, iam dictum, & iterum atque iterum dicendum est, quia ab eo quod a te, non est ueritas & non est scientia in terra: septies usque ad finem uoluminis peccata commemorat atque replicat, & per singulas uices in Christum sermo recurrit: qui solus omnium crediturum atque poenitentium iustitia est. **S**ecunda iam uice ab eo quod ait: **I**psi autem sicut Adam transgressi sunt pactum, longa & uehementi declamatione peccatorum declamauit abundantiam sic concludens. **T**empus autem requirendi dominum cum uenerit quæ docebit uos iustitiam. **T**ertio nunc eadem peccata repetens dicit. **A**rastris impietatem iniquitatem messuistis, comedistis fructum mendacij, quia confisus es in uis tuis. **A**ptissime per similitudinem arantium, metentium, & fructus suos comedentium, pertinaciam incorrigibilium denotat peccatorum: qui male incipiendo, in peius proficiunt, & pessime finientes deficiunt. **S**icut enim hæc per incrementa differunt, arare, metere, & comedere fructum: sic in peccatoribus distantia per incrementa peccati diuinum perperdit iudicium. **D**enique cum proposito peccati opere corruptus laborat animus, uersatque cogitatu intimo, qualiter uoluntate impia ad opis producat effectum, arantiu uel seminatum similis est. **C**um autem expleto iniquitatis ope exilit lætabundus quæ male fecerit, & exultas in rebus pessimis, similis est metenti. **C**um deinde ad hoc etiam eruperit, ut superbo spiritu, sua contra redarguentem legem dei peccata defendat, & securus incedat corde impoentem, similis est ei quæ post messem recedditos fructus comedit. **P**roinde cum dixisset, comedistis fructum mendacij, continuo quasi queretur ab aliquo

Supra. 4.

Supra. 6.

Incrementa peccati.

Prouer. 4

Peccatū Oris
ginale.

Peccatū Hie
roboam.

3. Reg. 12

Peccatū Iude
orū i Christū.

Mat. ult.

Rom. 10.

Tres fortes
Dauid, boni

2. Reg. 23.

Fortes mali.

Psal. 78.

Proeliū Gede
onis contra
Madian.

Iud. 6.

aliquo illorum cui hæc dicitur: quomodo uel quare dicitur quod comederim fructū mendacii
subiunxit atq; ait. Quia cōfessus es in uis tuis. Idem enim est ac si dicat. Quia tu peccata tua
superba ceruice defendis. Eisdem incrementis originale, id est Adæ peccatū, peractum est
Primo quippe impietate arauit, quādo dei similitudinē appetiuit. Nisi enim intus prius tu
muisset, nisi diuinitatē uel diuine maiestatis similitudinē appetisset, fors tentatus tam facio
le nō cederet. Deinde iniquitatē messuit, quando pestum sibi præceptū de ligno scientiæ
boni ac mali transgressus est, inobediens uoci domini. Deinde comedit fructum mendacii,
quando in ipso peccato sibi complacuit, seq; aduersus redarguentem deū defendit. Exinde
omnis uitiōsa propago uitiatū parentis eadem incrementa contraxit, exempli gratia, ut ille
Esfraim siue Hieroboā: cui peccatū totiens in sanctis & propheticis cōmemoratur literis.
Aravit nāq; impietate, quando excogitauit consiliū & dixit: Nunc reuertetur regnū ad do
mū Dauid, si ascēderit populus iste ut sacrificia faciat in domo domini in Hierulalem &c.
Messuit iniquitatē, quando excogitato consilio fecit duos uitulos aureos & dixit. Ecce di
tui Israhel qui te eduxerūt de terra Aegypti. Comedit fructum mendacii, dū ita regnādo nō
cū deo, prophetas ad se missos in sermone dei (sicut scriptura refert) incorrectus cōtempnit
& cōfessus est in uis suis in uitalis suis. Ad summū cœctus ille Iudæicus, q nō utcūq; recessit
à domo Dauid, sed etiā crucifixit filiū Dauid, tūc arauit impietate qn̄ quarebāt principes sa
cerdotū & scribæ quō illū interficerēt. Messuit iniquitatē, qn̄ petierūt & obtinerūt à Pila
to, ut interficeret eū, Fructū mendacii nūc usq; comedūt, q uidelicet mendaciū siue mendacii
fructū data militibus pecunia copiosa cōparauerūt, ut dicerēt, qā discipuli eius nō si e uener
runt & furati sunt eū nobis dormientibus. Diuulgatū est em̄ uerbū istud apud Iudæos usq;
in hodiernū diē. Et cōfidunt in uis suis, dū iustitiā suā statuerē uolētes: iustitiæ dei nō sunt
subiecti. Vbi sic arando, sic metēdo, sic nihilominus comedēdo siue cōfitendo peccatū cu
mulatū atq; roboratū est, iā profecto iudicij uel sententiæ uindictis tēpus & locus est. Seq;
tur ergo. In multitudine fortium tuorum confurget tumultus in populo tuo, & omnes munitiones
tuas vastabunt. Quicūq; modis supradictis peccata sua consummat, recte
fortes suos habere dicitur, fortes utiq; malos, bonis fortibus contrarios. Quales fuere forte
Dauid fortes primi, ad q̄s ceterorū fortium nullus puenit. Tres illi fortes, tres eius fuere uirtu
tes, uidelicet sapiētia, humilitas, & fortitudo: quas scriptura taliter designat, breuiterq; com
prehēdit. Hæc noia fortium Dauid, Dauid sedēs in cathedra sapiētissimus inter tres. Sedens
in cathedra sapiētissimū, hoc est sapiētia. Ipse em̄ quasi tenerrimus ligni uerniculus. Hæc
est humilitas, qui octingentos interfecit impetu uno. Hæc est fortitudo, fortibus illis con
trarios, fortes habent isti, uidelicet insipientiā, superbiā, & temeritatē, quā putant uerā esse
fortitudinē, & proinde nullā merentur clementiā, citamq; experiuntur uindictā. Hoc est
quod ait. In multitudine fortium tuorum confurget tumultus in populo, & omnes munitiones
tuas vastabuntur. Sic factū est & quando decē tribus captiuæ translatae sunt in Assyrios,
sic factū est qn̄ Iudæi, uincētibus Romanis, ceciderūt in ore gladii, & in oēs gentes captiuū
ducti sunt. Confurrexit em̄ tumultus in populo illo, triplici discordia (sicut historiæ referūt)
cōtra semetipsum diuiso, & oēs munitiones eius uastatae sunt, ita ut nō relinqueretur lapis
super lapidē. Hoc euenit in multitudine fortium, id est, propter multitudinē fortium eius, de q̄
libus iam dictū est: quia uidelicet tales fuere Iudæi male fortes, sicut testatur ipse saluator in
psalmo dicens. Quia ecce ceperunt animam meā, & irruerunt in me fortes. Nunc ad ipsos
deuastandos apostropham faciens, dicit propheticus sermo. Sicut uastatus est Sab
mana a domo eius qui iudicauit Baal in die prolij, matre super filijs allisa: sic fecit
uobis Bethel a facie malitię nequitiaꝝ uestraz. Nota rei gestę historia est, cui uasta
tionē illorū simile fore denūciat. In libro nāq; Iudicij scriptū est, angelū apparuisse Gede
oni, qui dixit ei. Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Israhel de manu Madian. Ac dein
ceps. Tolle taurū patris tui, & alterū taurū annorū septē, destruesq; aram Baal quæ est pa
tris tui, & nemus quod circa aram est succide. Hoc factū, iubente dño perrexit cū, CCC.
uiris, & uicit Madian mirabili genere plij. Diuisit trecetos uiros, & dedit tubas in manibus
eorū, lagenasq; uacuas ac lāpadas i medio lagenarū. Ingressusq; ipse & ccc. uiri q cū eo erāt
in parte castrorū incipiētibus uigilijs noctis mediæ, & custodibus suscitatis, cœperūt buccinis
clāgere,

COMMENTA RVPER ABBA LIB V.

respondet, quales fuerunt illi quos misi ad uos, ex quibus occidistis & crucifixistis, ex quibus flagellastis in synagogis uestris, & persecuti estis de ciuitate in ciuitate: Nō em̄ ueritatem illorū cessat conuenire conscientiā, sed semper accusantes secū cogitationes circumferunt. Dicuntur aut̄ hoc fecisse in Thabor. Et recte, quia Thabor interpretatur ueniens lumen; & ipsi in aduentu & propter aduentū ueri luminis, quod est Christus, hoc fecerūt, nolentes uidere aut ab aliquo uideri siue demonstrari tantū lumen. Respondēt illi, Similes tui, & unus ex eis quasi filius regis. Nequaquā em̄ respondere nō possunt, quia non ignorantes, sed scienter peccauerunt, & liquido sciebant eos similes fuisse Christi, uidelicet propheta & sapientes & scribas, & unū ex eis quasi filiū regis, imō uerū filiū regis qui hoc ipsum requirit, qui cōscientias eorū conuincit, qui ad iudiciū mortis iubet eos produci, fratres (inquit) mei fuerunt, filij matris meae. Si seruassetis eos, non uos occiderem. Vere fratres suos esse Christus beatos apostolos dicit, quia & anteq̄ clarificasset eū passionibus uel mortibus suis, dixit Mariā cū resurrexisset à mortuis. Vade ad fratres meos & dic eis. Ascendo ad patrem meū & patrem uestrū. Sunt & filij matris eius, uidelicet supernae Hierusalē quae ē mater omniū nostrū, cuius & Christus secundū carnē filius factus est, filius singularis, primogenitus ex mortuis. Si seruassetis eos (inquit) non uos occiderē, quia uidelicet dimissus fuisset Iudaeis reatus quoq; mortis Christi, si post resurrectionē eius apostolis ei⁹ credidissent, secundū orationē qua orauit quando illū crucifixerunt. Pater dimitte illis, nō em̄ sciunt quid faciunt. His praemissis, continuo saluatoris eiusdē grām, qua iustificantur credentes electi, sic eloquitur persona dei patris. Sicut mane transit, pertransit rex Israhel: quia puer Israhel, & dilexi eum, & ex Aegypto uocaui filium meū. Sensus iste est. Rex Israhel non nisi deus esse debuerat, & Christus dei filius, quē patriarcharū fides expectauerat. Vnde cū quærerent regē filij Israhel, displicuit sermo in oculis Samuelis, dño quoq; dicente ad eū. Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos. Verū nequaquā expectauit temporā legitima regni dei, quisquis in Israhel regnare potuit, sed certatim in alterutro inuadendo, regesq; alios percutiendo aliq; regnauerunt quousq; regnaret Herodes, qui non erat de genere Israhel. In illo cessauit homo transitorius regnare in ISRAHEL, quamuis quidam de posteris eiusdem Herodis aliquas post illum lacerauerint potius quam reuerterent eiusdē regni partes, quia tunc rex Christus natus est, cuius regnum non transit, sed in aeternū permanet. Igitur transire & cessare debuit rex Israhel, eo maxime tēpore, quando talis erat rex Herodes, qui neq; de Iuda neq; de ulla esset tribu Israhel, quo tēpore uerus rex Christus natus est. Nimirū ita factū est. Nam sicut mane transit, pertransit rex Israhel, & finitū est terrenū regnū Israhel. Et quidē cito mane transit, ueruntamen iterū reuertitur: rex autē eiusmodi siue regnū Israhel non reuertetur amplius. Recte ergo cū dixisset, sicut mane transit, non cōtentus fuit dixisse, transit rex Israhel, sed omnimodū & irreuocabilē exprimitēs transitum, pertransit (inquit) rex Israhel, quia iam ultra nō rediturus est: sicut mane transit quidē, sed iterū transmissa nocte rediturus est. Quare? Quia puer (inquit) Israhel, subauditur natus est, qui solus caelesti imperio regnare debeat in Israhel, quē quærebat ad percutiendū Herodes ille alienigena rex. Et dilexi eū, ait, uidelicet iuxta aliū prophetā, per quem hic idē deus pater locutus est. Ecce puer meus, suscipiam eū, electus meus, complacuit sibi in illo anima mea. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene cōplacui. Et rectissime puer iste praesenti loco dicitur Israhel, propter illud quod sequitur, & ex Aegypto uocaui filium meū. Iste namq; puer protulit tētationes siue tribulationes Israhel incipiens ab eo, quod fugit ex Israhel in Aegyptū, ubi quondā ille peregrinatus est Israhel. Quod sciens diuinus Euangelista, cū dixisset: qui consurgēs accepit puerū & matrē eius nocte, & secessit in Aegyptū, & erat ibi usq; ad obitū Herodis, continuo testimoniū hoc ita subintulit. Ut adimpleretur quod dictū est à dño per prophetā dicentē: Ex Aegypto uocaui filiū meum. Vbi seruiuit propter peccata sua domus Israhel, quia uendiderant fratrem suū Ioseph, illic exul factus est iste rex Israhel. Vocatus ex Aegypto, quadraginta diebus tentatus est in deserto quadraginta annos, quia deliquit detrahēdo terrae repromissionis, quam p̄ quadraginta dies explorauit, & iccirco diē pro anno computante illi iudice deo, mansit illic (sicut dictū est) quadraginta annos.

Mat. 23

Roma 2

Iohan. 20

Gala. 4.

Luc. 23
CAP. XI.

1. Reg. 8.

Transitorius
rex Israhel.

Puer Israhel
Christus.

Math. 2.

Esa. 42.

Math. 17

Mat. 2.
Ex Aegypto
uocaui fil. me.

Gene. 37

Num. 14

ginta annos. Hic aut, qui non tentauit, sed tentatus est, statim post quadraginta dies in uera
 re promissionis terram introire, suosque auditores introducere cepit, predicando, demones eiici
 endo, & cetera miracula faciendo: mortem patiendo, & a mortuis resurgendo, atque in celum
 ascendendo. Recte igitur hic filius presentis loco Israel dictus est, & pulchre ad illam eius
 fugam in Aegyptum & reditum hoc pertinet testimonium ab Euangelista sumptum. Ex Aegy
 pto uocauit filium meum. Et quidem populus quoque Israel, cum uocaretur ex Aegypto, filius dei
 dictus est, sicut scriptum est. Dicesque ad Pharaonem. Hanc dicit dominus, Filius meus primogenitus
 Israel. Dixi tibi, dimitte filium meum ut seruiat mihi, & noluisti dimittere eum. Ecce ego inter
 ficiam filium tuum primogenitum. Ergo populus quoque Israel pro parte electus, filius quidem
 dictus est, sed hoc non nisi gratia huius qui filius est unicus, non adoptatus, sed genitus, qui de
 populo illo secundum carnem nasciturus erat, ut multos filios per passionem suam in gloriam addu
 ceret, non indignatus eos habere fratres & coheredes. Alioquin, nisi uenisset qui uenturus
 erat hic dilectus filius dei, Israel quoque, sicut ceterae gentes, nequaquam poterat tanti patris fi
 lius dici, testante Apostolo, qui cum ex illo sit populo, tamen dicit. Eramus enim & nos aliquando
 natura filii irae, sicut & ceteri. Quod si quaeras quid olim factum sit, quando Israel de Aegy
 pto ascendit: quoniam quidem (sicut Euangelista dicit) tunc quando puer Iesus in Aegyptum
 fugit, & inde rediit: impletum est illud quod dictum est a domino per hunc prophetam dicentem, Ex
 Aegypto uocauit filium meum. Audi quod sequitur. Uocauerunt eos, & sic abierunt a fa
 cie eorum. Baalim immolabant, & simulachris sacrificabant. Hic iam quarto pec
 cata eiusdem populi replicans, ad superiora tempora sermo recurrit. Et est sensus. Ego quidem
 uocauit tunc temporis filios Israel ex Aegypto, at illi tunc non exierunt ex Aegypto praeter
 quam paucissimos. Corpore quidem exierunt, sed animo non exierunt. Alii uocauerunt eos
 & ipsi me contemnentes, potius secuti sunt illos. Denique cum corpore ex Aegypto exirent,
 usque adeo mente in Aegypto remanserunt, ut simulachris Aegyptiis sacrificarent, insuper
 & Baalim immolarent. Et quidem Hieroboam, qui & Gedeon, destruxit idolum Baal, sed post
 ea ad immolandum illi reuoluti sunt, uocantibus maxime regibus suis & impia Iezabel: & a
 facie illorum taliter abeundo, nequaquam ex Aegypto se exisse testati sunt, qui peccata Aegypti
 acan non deseruerunt. Et ego quasi nutritus Esraim portabam eos in brachijs meis
 & nescierunt quod curarem eos. Miram dei patientiam, cuius & Paulus in Actibus
 Apolos meminit his uerbis, & per quadraginta annorum tempus, mores eorum sustinuit in deser
 to: praesens locus, quamuis breuiter, magnifice satis innuit. Et ego (inquit) quasi nutritus Es
 fraim, portabam eos in brachijs meis. Sicut enim nutritus puerulum, qui nondum ad intelligibile
 aetate peruenit, sed nec discretionem adhuc habere potest boni ac mali, patienter suffert, &
 infantile eius ineptias, quamuis interdum commotus reuerberet, adhibitis saepius consolatur
 blandimentis, & quamlibet ingratum porrat in brachijs: sic dominus deus, qui haec loquitur, popu
 lum rudem & spiritualia nescientem mysteria caelestis regni dei, patienter sustinuit: & quam
 uis multorum ex illis corpora prosterneret in deserto, residuis tamen multis & magnis blandi
 ebatur miraculis, circumducendo illos & docendo (ut Moses ait) & custodiendo quasi pupil
 lam oculi sui. Hoc est quod ait, & portabam eos in brachijs meis. Per brachia namque fortitudo
 dine eorum, quae facta sunt miraculorum uult intelligi. Unde scriptura cum dixisset, indurauitque
 dominus cor Pharaonis regis Aegypti, & persecutus est filios Israel, continuo subiunxit. At il
 li egressi erant in manu excelsa. Et Psalmista. Et eduxit Israel (inquit) de medio eius in ma
 nu potenti & brachio excelso. Nec uero ab re per nomen hic Esraim exprimitur, cum haec
 una tantum tribus fuerit illius populi: sed quia maior ingratitude tribus illius extitit, in eo quod
 Hieroboam de tribu Esraim uictulos aureos fecit, recte grauius eadem tribus denotatur, ubi
 cumque potiora super ingratam gentem commemorantur beneficia dei. Et nescierunt (inquit) quod
 curarem eos. Reuera nescierunt in tantum, ut dum ipse quaedam curationis ligamenta, id est lega
 lia daret illis praecipua, illi perterriti & pauore concussi, starent procul dicentes. Mosi, Lo
 quere tu nobis & audiemus. Non loquatur nobis dominus, ne forte moriamur. Contra Moses
 ut scirent, quod dominus non occideret, sed curare uellet eos, Nolite (ait) timere. Ut enim proba
 ret uos, uenit deus: & ut terror illius ac pauor esset in uobis: & non peccaretis. Secundum
 sensum uerborum eorundem quae tunc locutus est dominus, sequitur in propheta & dicit.

Exod. 4.

Ephe. 2.

Iud. 8.

Actu. 13.

Nutritus Es
fraim.

Nm. 14. & 16
Deut. 32.

Exo. 14.
Psalm. 135.

Exo. 20.



COMMENT. RUPER. ABBA. LIB. V.

Deut. 18
In funiculis Adam traham eos, in funiculis charitatis. ¶ Cum em̄ dixisset Moyses, Prophetam de gente tua & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi dominus deus tuus ipm̄ audies: subiungens protinus, ut petisti (ait) à dño deo tuo in Oreb, quando concio congregata est, atq; dixisti, Vltra nõ audiam uocẽ dñi dei mei, & regẽ hunc maximũ amplius nõ uidebo, ne moriar. Et ait dñs. Bene omnia sunt locuti. Prophetã suscitabo eis de medio fratru suoru, simile tui, & ponã uerba mea in ore eius, loqueturq; ad eos oia quã p̄ceperõ illi. Qui aut̄ uerba eius q̄ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor existã. Deniq; sic illuc in eiusmodi uerbis, ita & hic dicendo, in funiculis Adã trahã eos, in funiculis charitatis, incarnationẽ unigeniti filij sui deus pater hominibus repromittit. Quando em̄ hoc factũ est, tunc reuera prophetã suscitauit deus hominibus de medio fratru suoz, simile Mosi, id est, deũ talẽ factũ cui possent hoies loqui sicut locuti sunt Mosi, cui dixerat, Loquere tu nobis, & audiemus. Non loquatur nobis dñs, ne forte moriamur. Et tũc in funiculis Adã traxit nos, utpote factus filius Adã siue filius hominis, qui funiculi sunt charitatis. In eonãq; q̄ factus est ex carne Adã filius hominis, miro modo sibi nos colligauit, & traxit ad se in funiculis charitatis: & ex eo scimus q̄ curet nos, nã eatenus & nescierunt (ait) q̄ curarem eos. Funiculoz earundẽ attritionẽ in eo maxime tandẽ intendit, q̄ ueniens in hunc mundũ peccatũ gulã (per quod primus homo periit, & per quod iam dicti filij Israhel tentauerũt deũ concupiscendo concupiscentiã in deserto) corrigeret in electis suis, informãdo illos ad operandũ cibũ, qui nõ perit, ad manducandũ & bibendũ sacramentũ corporis & sanguinis sui. Sequitur ergo. **E**t ero eis quasi exaltans iugum super maxillas eorum, & declinaui ad eum ut uesceretur. ¶ Maxillis nanq; dentes radicari continẽtur, & per eas primũ cõminatus ad interiora cibus transmittitur. Recte ergo per maxillas gula denotatur, quã primus (ut iam dictũ est) homo periit: & per quã filij Israhel deũ tentantes, dixerunt, Nunquid poterit deus parare m̄sam in deserto, & cãtera hmõi. Sed & cũ prãsens adesse diceretq; illis, Hoc est opus dei, ut credatis in eũ, quẽ misit ille, Dixerunt ei, Quod ergo tu facis signũ, ut uideamus & credamus tibi: Quid operaris: Patres nostri manducauerũt manã in deserto. Hoc nimirũ intendebant, ut uel eodem modo, quo patres eoz sine opere suo panẽ illũ manducauerũt, uel sicut ipse paulo ante de quinq; panibus & duobus piscibus factauerat quinq; milia hoim, ita palceret eos, atq; hoc modo quasi maxillis hiantibus, ciborũ quã habebãt, expromebãt cõcupiscentiã. Cũ ergo dicit, Et ero eis quasi exaltans iugũ sup maxillas eozũ, & declinaui ad eũ ut uesceretur. Hic est sensus, Et ego trahẽs illos in funiculis Adã, in funiculis charitatis (sicut iã dictũ est) reprimã atq; coercebo in illis intẽperatã edẽdĩ appetentiã, per quã primus homo periit, & cui secundũ exemplũ eius nimirũ sunt dediti, dicendo illis, Operamini non cibũ qui perit, & cãtera hmõi. Etenim ego sum panis uiuus q̄ de cœlo descendit: quo nimirũ descensu declinaui ad eum ut uesceretur, atq; uescendo panẽ hoc, uiueret quisquis in fide & obedientia bene operãs, infidelitatẽ atq; inobedienciã cupe ret in semetipso euadere, per quã in primo parente male comedẽte fuerat mortuus. Sequitur, **N**on reuertetur in terrã Aegypti, & Assur ipse rex eius, quoniã noluerũt cõuerti. **C**œpit gladius in ciuitatibus eius, & consumet electos eius, & comedet capita eoz, & populus meus pendebit ad reditũ meũ. **I**ugũ autem imponetur eis simul, quod non auferetur. ¶ Quando ut supra dictũ est, in brachijs suis populum illũ portabat per desertũ, & panẽ, id est manã dabat illi, uiui & uiuifici panis figuratiuũ, tunc multo tẽna murmurãdo contendebãt dicendo, Constituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum. Quando aut̄ ipse per semetipsum declinauit ad eum ut uesceretur, qñ se descendisse de cœlo testatus est panis uiuus, ut qui manducauerit ex eo nõ moriatur, eo tẽpore nõ erat tumultus iste in populo, ut constituens sibi ducem in Aegyptũ reuertere, quinimo in ciuitate & templo illo plurimũ gloriabatur, sed nihilominus ipse Assur, id est diabolus, rex est eius. Quare? Quoniã noluerũt (inquit) cõuerti, subauditur, ut uescerentur panẽ illo, qui ut iã dictũ est, declinauit, id est qui de cœlo descendit ad hoc, ut uesceret operarius q̄squis op̄a dei. Quod aut̄ reuera rex eius ex tunc sit Assur, i. diabolus, pro eo qd̄ regẽ suũ, regẽ iusticie & principẽ pacis negauit & blasphemauit, & ad eum noluit cõuerti, claruit ex subsequentijs. **C**œpit em̄ (inquit) gladius in ciuitatibus eius, uidelicet qñ populus ille a Romano exercitu cõ-

Psal. 108

Iohan. 6.

Maxilla gula designat.

Psal. 77.

Iohan. 6

Exo. 16.

Num. 14.

Iohan. 6.

Assur diabolus.

cita circū datus est. Miro nāq; modo, anteq̄ hostilib⁹ machinis muri deforis pulsaretur, in⁹
 tus sediciosoꝝ gladijs innumera miserabiliū ciuium corpora necabatur: sicut mira & cum⁹
 cis seculis peruulgata Hierosolymitani excidij tragœdia Iosepho describente testatur. Re
 cte ergo & ueraciter dictū, cœpit gladius in ciuitatibus eius, q̄a prius uastauit eos intus gla
 dius, q̄ pauor foris ex hostiū præsentia clausis incuteretur. Quod sequitur dicens. Et cōsu
 met electos eius, & comedet capita eorū, id est, ac si dicat, quia destruet non solū duces aut
 principes, sed & omnē principatū eorū, secundū Danielis quoq; prophetiā: qui cū dixisset
 & post hebdomadas. LX. occidetur Chrūs, & nō erit eius populus qui eū negaturus est,
 profecutus est ita dicens. Et ciuitatē & sanctuariū dissipabit populus cū duce uenturo, & si
 nis eius uastitas, & post finē belli statuta desolatio. Et deficiet hostia & sacrificiū, & in tem
 plo erit abominatio desolationis, & usq; ad cōsumptionē & finē perseverabit desolatio.
 Cū autē (ut ait ille) & nō erit eis pplus qui eū negaturus est, Iudæi cū Christo nihil habeant,
 Christū adhuc se expectare cōtendūt. Hoc est qd̄ p̄senti loco nūc dicit, & pplus meus pen
 debit ad reditū meū. Pendent em̄ nūc inter utrūq; utpote neq; deū patrū suoz habētes, neq;
 q̄ idola colētes, sicut quondā Baal & uitulos coluerunt. Et redibit quidē Chrūs ad eos, ita
 ut reliquiæ saluæ fiant: sed interim eis qui nō credūt, iugū impositū est, qd̄ nō auferetur, iu
 gū peccati & iugū captiuitatis, qua in oēs gentes captiui ducti sunt. Hoc intendens ac pro
 spiciens, ut uidelicet reliquiæ saluæ fiant, continuo dicit. L. Quomodo dabo te Effraim
 protegam te Israhel? Quomodo dabo te? Sicut Adama ponā te, ut Seboim.
 Conuersum est in me cor meū, pariter conturbata est pœnitudo mea. Non faciam
 furorē iræ meę, non conuertar ut disperdā Effraim: quoniā deus ego, & non homo
 in medio tui sanctus. ¶ Notū est Adama & Seboim ciuitates fuisse Sodomoz. Quinq;
 nāq; ciuitates fuerūt, Sodoma & Gomorra, Adama, & Seboim, & Balla, q̄ & Segor. Vn
 de & ipsa regio Pētapolis dicta est. Illæ ciuitates p̄ ignē & sulphurē, ita subuersæ sūt, ut nul
 læ ex eis reliquiæ superessent. Cū ergo dicit, quō dabo te Effraim, protegā te Israhel? sub
 auditur, qui protegi nō mereris, statimq; meritū subiungit sententiā dicēs. Sicut Adama po
 nā te, ut Seboim: tantā illi populo cōminatur repulsam, ut ne reliquiæ quidē ex eo debeant
 saluari. Hoc dicto confestim quasi dolore cordis tactus intrinsecus, nimīa ipse sui seuerita
 tē censet esse iudicij, & dicit. Conuersum est in me cor meū, pariter cōturbata est pœnitudo
 mea. Et est sensus. Statim ut locutus sum aduersum te malū, & crudelē protuli sententiā,
 tetigit me pietas uincente misericordia, ueluti austeritatē iudicis pietas mitigat patris. Non
 faciā (ait) furorē iræ meę, nō conuertar ut disperdā Effraim, subauditur eo modo q̄ disp
 didi Adama & Seboim nullis reliquijs eaz referuatis. Non ita cōuertar, nō ita mutabor ab
 infita mihi clementia, ut taliter compleā furorē meū, quoniā deus ego & non homo in me
 dio tui sanctus. Homo dū irascitur, accepta iniuria profunde læsus, eo totus intendit ut uin
 dictā exigat, & de pœnis satietur eius qui læsit: nec em̄ pœnitentiā, sed solā (ut iam dictum
 est) querit uindictā. Ego autē deus sum in medio tui sanctus, non pro furore uindictā aut
 pœnam, sed pro misericordia peccatoꝝ desiderās pœnitentiā. L. Non ergo ingrediar ci
 uitatem, ¶ Id est non indiscere percutiā ad modū hominis, qui cū iratus (ut sæpe factū est)
 offensam irruerit ciuitatē, furorē ardens nullā ætatū aut ordinū siue cōditionū habet dis
 cretionē, oēs pariter inuoluens, uniuersos indiscere percutiens, & fugientes insequens, &
 obuiantes iugulans. Secundū hūc sensum dicit & Ap̄tus. Nunquid repulit deus populum
 suū? Absit. Nā & ego Israhelita sum, ex femine Abrahamā, de tribu Benjamin. Non repulit
 deus plebē suā quā præsciuit. Et subinde. Quid dicit Heliæ responsum diuinū? Reliqui mi
 hi septē milia uirorum, qui non curuauerunt genua ante Baal. Sic ergo & in hoc tempore,
 reliquiæ secundum electionem gratiæ saluæ factæ sunt. ¶ Non ergo deus genti iratus est,
 sed incredulitati: quia non sic iratus est, ut nullas ex illo populo suo reliquias, si cōuertantur
 suscipere uelit. Non (inquam) iccirco Iudeus quisquam repellitur, quia gens Iudaica Chri
 stū occidit: sed qui Christū negat, siue Iudæus, siue Gentilis, ipsemet sese facit in sua perso
 na repelli. Vnde loco supra memorato, cū dixisset Daniel, & post hebdomadas sexaginta
 occidetur Christus, subiungens, & non erit ei populus (ait) qui eū negaturus est. Non dixit
 non erit eius populus qui eū occisurus est, sed qui eum negaturus est. Nam occisio Christi

Daniel. 9.

Quō nūc p̄s
 dent Iudæi.

Roma. 11.

Gene. 14.

Gene. 19.

Clemētia dei

Deus ego &
 non homo.

Rom. 11.

3. Reg. 19.

Daniel. 9.

COMMENTA · RVPER · ABBA · LIB · V.

Lucæ. 23. occisoribus confitentibus sine dubio, donatur, secundū ipsius precē dicentis, pater dimitte illis. Non enim sciunt quid faciunt: negationis autē pertinacia damnatur, nullāq; ueniam mereatur. Itaq; non ut Adama & Seboim, quarū corporale incendiū nullus euasit inhabitantium posuit deus illū populū suū: quia corporali excidio multi superferūt, & reliquā ex illis, subuenterent, cū intrauerit plenitudo gentiū, nisi sponte sua, nisi gratuita misericordia furorē iræ suæ repressisset: iusto ualde iudicio, sicut Adama, & sicut Seboim, nullis reuerentis reliquijs, perdidisset. Vnde & Esaias loquitur. Nisi dñs exercitū reliquisset nobis semē, quasi Sodoma fuissēmus, & quasi Gomorra similes essemus. Sequitur. **L. Post dominum ambulabunt, quasi leo rugiet, quia ipse rugiet, & formidabunt filij maris, & auolabunt quasi aues ex Aegypto, & quasi columba de terra Assyriorum. Et collocabo eos in domibus suis, dicit dominus.** Idcirco (ait) nō omnino disperdā, quia post dominū reliquā ambulabunt, id est, credent in Christū. Etenim Chrūs ab eis in tempore beneplacito cognoscetur & timebitur, sicut ex suo rugitu leo cognoscitur & formidatur. Ipse enim quasi leo rugiet, inquit. Hoc ipsum, nō semel contentus, repetit & dicit, quia ipse rugiet, & formidabunt filij maris. Dominus noster Iesus Chrūs quasi leo rugiet, qñ in infernum cōtruit, & mortē uicit, secundū prophetiā Iacob dicentis. Catulus leonis Iuda, ad prædam filij mi ascendisti. Requiescens accubisti ut leo, & quasi leona. Quis suscitabit eū? Itaque post dñm rugientē, quē admodū rugit leo, ambulabūt: & formidabunt, id est, in Christum deuicta morte, & spoliatis inferis glorificatū credent, eiusq; uestigia sequētur, & in timore illi subditi erunt. ¶ Sed quā sunt, qui ita post dominū ambulabūt & ita formidabunt? Filij maris, inquit. Non dixit, filij Effraim siue filij Israhel, quibus supra dixerat, quomodo dabo te Effraim: protegā te Israhel? Filij maris inquit, id est, quicumq; crediderint & baptizati fuerint. Moriturus enim erat Iesus, nō tantū pro gente siue pro reliquijs gentis, sed ut filios dei, qui erant dispersi, congregaret in unū. Bene ergo magis uniuersali enuntiatione dixit, filij maris, id est, filij baptismi, filij gratiæ regenerantis, quacumq; ex gente siue natione sint. Reliquiā filiorum cum istis post dominum ambulabunt & formidabūt, & ita qui dispersi erant filij dei, congregabuntur in unum. ¶ Istam unitatis eorum congregationem propheta pulcherrime exornat, cum dicit. Et auolabunt quasi auis ex Aegypto, & quasi columba de terra Assyriorum, & collocabo eos in domibus suis, dicit dominus. Aegyptus siue terra Assyriorum mūdus iste est omnibus errantibus, & principē huius mundi sectantibus, quod intelligitur per Assur. Pulchre namq; quasi auis auolare dicuntur, qui terrenas cupiditates relinquendo, cœlestem gratiam sequuntur, & sic euadunt, ut uestigia culpæ nulla in eis inueniat infecutor diabolus, sicut auolatus auium uestigia nulla supersunt, dum liberis per aera pennis feruntur. ¶ Nec uero contētus est dixisse nomine generali: & auolabunt quasi auis: sed cōtinuo specialiter exprimit eius auis similitudinē, cui competēt assimilatur gratia cœlestis, dicendo, & quasi columba de terra Assyriorum. Columba namq; maxime pro eo quod in hac specie spūs sanctus super dominū nostrum cū baptizaretur, apparuit, regeneratē eiusdē spūs sancti grām significat, cuius utiq; sacramētis uiuificati, auolauimus ex Aegypto & de terra Assyriorum, id est, de ignorantia tenebris, & de terrenarū affectibus cupiditatū. Et sic auolātes collocabo eos in domibus suis, dicit dñs. In domibus suis, id est, in mansionibus sibi præparatis. Nā ab origine mūdi, qñ creatis hominibus primis benedixit illis & ait. Crescite & multiplicamini & replete terrā, præparauit illis domos siue mansiones æternas, de quibus & cōtinuo moriturus dixit. In domo patris mei multæ mansiones sunt, & in nouissimo die dicturus est: Venite benedicti patris mei, percipite paratū uobis regnū à cōstitutione mūdi. Sequitur. **L. Circumdedit me in negatione Effraim, & in dolo domus Israhel. Judas autē testis descendit cum deo suo, & cū sanctis fidelis Effraim pasce uentū & sequitur estū. Tota die mendaciū & uastitatē multiplicat, & foedus cum Assyrijs inijt, & oleum in Aegypto ferebat.** Quinta iā declamatione peccata populi, sese iustificare uolentis, sermo propheticus accusat, & ante tribunal suū reū addicit maiestas, cuius manus non est qui esugiat, si iudicio cū hominibus contendat. Circumdedit me (ait) in negatione Effraim, & in dolo domus Israhel. Secundū euidentem literarū sonum ad illa temporalē cōtorem mittit, quando (ut sæpe iam dictum est) Hieroboam, qui erat de tribu Effraim

Lucæ. 23.

Esa. 1.

Dñs ut leo rugit.

Ge. 49.

Filij maris

Iohan. 11.

Auolare quasi auis.

Quasi colūba

Matth. 3.

Iohan. 14
Matth. 25.
CAP. XII.

bu Effraim, uittulos aureos fecit. Tunc em̄ & ipse in negatione, & domus Israhel in dolo, deum circumdedit, quando eiusmodi consiliū excogitauit, tam ipse, q̄ domus Israhel, qua tenus depellerent à se domū Dauid. Ibi reuera dolus extitit, qui nō per ignorātiā, sed per maliciā Israhel peccauit: ibi manifeste deū negauit, qui eduxit Israhel de terra Aegypti, quando & hoc nomen & hoc opus uittulis illis ascripsit dicendo, isti sunt dii tui Israhel, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Sed nunquid is qui hæc loquitur solos in isto propheta uittulos illos attendit, quos illo tempore fecerat Effraim, & non magis illos uittulos multos & tauros, de quibus in alio propheta iā dixerat, circūdederunt me uittuli multi, tauri pingues obfederūt me? Ergo ad illa magis tēpora prospicientē sp̄m̄ propheticū sequimur, q̄n̄ peccatū illius Effraim, qui tunc negauit Dauid, im̄ dñm̄ ipsum in Dauid, ad quē promissio facta fuerat, dicendo, q̄ nobis pars in Dauid, aut q̄ hæreditas in filio Isai: sic imitati sunt desertores filij dei, filij Dauid, ut circūdarent eū dicentes, Quousq; animā nostrā tollis? Si tu es Chr̄s dic nobis palā. Tunc em̄ in negatione circūdederunt eū, & hæc dixerūt ei: q̄a profecto talis eorū intentio fuit, ut confitentē se esse Chr̄stū accusarent eū & negarent: q̄d & fecerunt ante faciē Pilati. Itē, quādo miserūt ad eū quosdā ex pharisæis cū Herodianis dicētes, magister, scimus q̄a uerax es, & uia dei in ueritate doces, dic ergo nobis, licet census dari Cæsari, an nō? Tunc utiq; in dolo circūdedit eū domus Israhel: quippe qui cōsiliū inierant, ut caperent eū in sermone. Hæc & his similia facturos siue dicturos hæredes peccati illius Effraim siue Israhel, qui recessit à domo Dauid, ueraciter nūc dicit, circūdedit me in negatiōe Effraim, & in dolo domus Israhel. Porro, his qui illū susceperūt & cōfessi sunt, secūdū p̄sentem Petri & apostoli cōfessionē dicētis: Tu es Chr̄s filius dei uiui: cōgruit illud q̄d protinus dicit Iudas aut̄ testis descēdit cū deo suo & cū sanctis fidelis. Iudas nāq; cōfessio interpretat̄, & iccirco cōfessor est uirtutis uniuersi recte hoc noie significant. Et notāda diligenter hæc op̄positio. Effraim in negatione dñm̄ circumdat, cōtra dñm̄ superbit, & superbiēdo incidit in iudiciū diaboli: & ecōtra, qui cōfiteatur dñm̄ filiū dei, in humilitate filij hominis cōfiteōdo descēdit, unde & meret̄ exaltari. Itē Iudas recte dicitur testis, nō qualiscunq; sed fidelis, uidelicet ex opposito domus Israhel, quæ dñm̄ in dolo circumdedit. Dolus nāq; & fidelitas contraria sunt. Confessor igitur & testis fidelis cū deo suo & cū sanctis descēdit: Exēpli gratia, quando unus ex illis quē in testimoniu ut testimonium perhiberet de lumine, cōfessus est & nō negauit: & cōfessus est q̄a nō sum ego Chr̄s. Itē, q̄ post me uenturus est (ait) ante me factus est, q̄a prior me erat, & de plenitudine eius nos oēs accepimus. Hoc modo nimirū oēs sancti descēdunt, & cū illis ois cōfessor & testis fidelis descēdit, cōfiteōdo scilicet, q̄ ille prior omnibus extiterit, & q̄ de plenitudine eius oēs ipsi acceperūt. Ecōtra superbi oēs, quales erant illo tpe scribæ & pharisæi, tollunt in sublime: unde & facti sunt sicut puluis, quē proiecit uentus à facie terræ. Ait ergo, Effraim pascit uentū, & sequitur æstū. Ventū nāq; pascere est superbiæ sp̄i inflari: sequi uero æstū, luxuria corrūpi: q̄ peccata uel uicia consuetudina sunt, ita ut cū supbia sp̄m̄ erexerit, carnē quoq; corrūpat sp̄s fornicatiōis. Quod itē sequitur. Tota die mendaciū & uastitatē multiplicat, quā ueraciter eisdē cōgruat palā est q̄ tota die, id est, pertinaciter, fingendo mendaciū, uanūq; timorē, ac dicēdo, si dimittimus eū sic oēs credent in eū, et uenient Romani, et tollēt nostrū et locū et gentē. Vastitatē utique multiplicauerūt, id est, multiplicē suis urbibus euerisionē cōparauerūt. Quomō aut̄ ille talis Effraim, id est, populus desertor ueri Dauid, fœdus cum Assyrijs inijt, et oleū in Aegyptū ferebat, nisi malignoq; spiritu uoluntatē faciendo, et imperio mūdi huius male adulādo ita ut dicerēt, nō habemus regē nisi Cæsarē? Oleū nāq; interdū adulationis significat suauitatem, ut illic. Oleū aut̄ peccatoris nō impinguet caput meū, id est, adulatio cuiusq; nō delectabit mentē meā: Et quidē ille, dicēdo, nō habemus regē nisi Cæsarē, et si hūc dimittis, nō es amicus Cæsaris, et cætera hm̄oi, oleū in Aegyptū ferebat, sed nec saltē ad tēpus illis Aegyptijs, id est, gentilibus principibus Romanis acceptū fuit. Nā pro suauitate talis olei nullam societatis gratiā, im̄o magnā euerisionis suæ pœnā consecuti sunt. Sequitur, Iudiciū enim

Psal. 21.

3. Reg. 12
Iohan. 10

Mat. 22

Mat. 16

Ioh. 1.

Pascere uentū.

Ioh. 11.

Psal. 140

Iohan. 10.



enim domini cum Iuda, et uisitatio super Iacob. Iuxta uias eius et iuxta adinuen-
tiones eius reddet ei. In utero supplantauit fratrem suum, et in fortitudine sua di-
rectus est cum angelo, et inualuit ad angelum, et confortatus est, fleuit et rogauit
eum. Dixit dominus, circū dedit me in negatione Esraim & in dolo domus Irahel,
Iudas autē testis descendit cū deo suo, & cū sanctis fidelis. Nunc quasi quærat aliquis, quæ
causa iurgij fuerit Esraim, ut negaret: quæ causa domus Irahel, ut idolū excoGITARET: cū
Iudas e contra testis fidelis cū deo suo descenderet: subiungit ipse propheta dicens in sua p-
sona: Iudicium em̄ domini cum Iuda, et uisitatio super Iacob. Et est sensus. Iccirco domini
circū dederunt negantes, & in dolo loquentes, quia dominus ipse iudiciū posuit cū Iuda, &
uisationem egit super Iacob: discernendo uidelicet & discernendū esse docendo, quinam
sint ueraciter Iudæi, & qui e contra Iudæos se esse dicant cum nō sint, sed sint in synagoga
Satanæ: Qui (inquam) sint ueraciter Iacob, & qui e contra Iacob siue Irahel se esse dicant,
cum non sint, sed sint Esau. Tale namq; iudicium cum Iuda, talem uisationem adueniens
dominus noster exercuit super Iacob, ut non eos reputare uelit Iudæos siue filios Iacob,
pro eo q̄ sunt filij carnis, nisi sint etiam filij promissionis uel fidei. Vnde & Apostolus dicit:
Non em̄ omnes qui sunt ex Irahel, hi sunt Irahelitæ: neq; quia semen sunt Abrahæ,
omnes filij dei, sed in Isaac uocabitur tibi semen, id est, non qui filij carnis, hi filij dei, sed qui
filij sunt promissionis, æstimantur in semine. Deniq; quod nihil profit esse filios carnis, qui
non sunt filij promissionis, iustissima confirmat sententia, cum dicit. Iuxta uias eius & iux-
ta adinueniones eius reddet ei. Cui est: Nimirum ei, qui cum deberet esse Iacob siue Iudas
testis fidelis, factus est Esraim qui recessit infideliter à domo Dauid, imò & Chanaan dicit
meretur, sicut habemus in sequentibus. Cum ergo dicit. Iuxta uias eius, & iuxta adinuen-
ones eius reddet ei, subintelligendum est, æque ut gentili. Ira em̄ & indignatio (inquit apo-
stolus) tribulatio & angustia in omnem animā hominis operantis malū, Iudæi primum &
Græci. Non est em̄ personarum acceptio apud deum. Veritatem iudicij siue ueram sentē-
tiam iudicis discernentis, quis uere Iacob dicatur & sit, uerbis istis breuiter diffinit. In utero
supplantauit fratrem suū, & in fortitudine sua directus est cū angelo, & inualuit ad angelū
& confortatus est, fleuit & rogauit eum. Cum em̄ hæc dicit, ualde subtiliter exigit, ut simili-
liter faciat quicunq; hoc astruere uult quod ex Iacob sit: & hoc declamat, quod populus il-
le ueraciter Iacob dicatur & sit, qui similiter agit. In utero (inquit) supplantauit fratrem suū,
unde dictus est Iacob, id est, supplantator. Ergo qui uult ueraciter dici uel esse Iacob, in hu-
ius uitæ angustijs, configat sensu ueritatis cōtra populum istum, qui cum sit crudelitate ru-
fus, cupiditate terrenus, moribus hispidus: deum sibi arrogat, cum dei filium non habeat,
& pugnando usq; ad uictoriam, tollat eius primogenita. Item & in fortitudine sua (inquit)
directus est cum angelo, & inualuit ad angelum, & confortatus est, & fleuit & rogauit eū.
Notam historiam contingit, uidelicet cum Iacob reuerteretur de Mesopotamia, traductis
q̄ omnibus, quæ ad se pertinebant, trans uadum Iacob remansisset solus: Ecce uir Iacob
tur cum eo usq; mane. Qui cū uideret q̄ eum superare nō posset, dixit ad eum. Dimitte me
iam em̄ ascendit aurora. Respondit. Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Et benedixit
ei in eodem loco. Ergo & qm̄ non solum Iacob, uerum etiam Irahel ueraciter dici uel esse
uult, similiter in fortitudine sua, id est, in fide sua dirigatur cū Christo, magni consilij ange-
lo, & inualeat ad angelum hūc: uidelicet & agendo pœnitentiam, & faciendo dignū pœ-
nitentiæ fructum. Nam quod ait, & confortatus est, subiungens, fleuit & rogauit eum, re-
cte dicas de fortitudine pœnitentium, quia reuera fortes sunt, flendo instanter, & rogando
perseueranter remissionē peccatorū, iuxta illud. A diebus autē Iohannis, regnū cœlorū uim
patitur, & uiolenti diripiunt illud. Quisquis taliter imitatur patrē Iacob, qui cum angelo Iux-
tatus est, & tanq̄ uictor benedictionem exigit ab eo, hic nimirum quacunq; ex gente uel
natione sit, uere est iam Iacob, & dici meretur Irahel. Addit adhuc. In Bethel inuenit
eū, & ibi locutus est nobiscum, & dominus deus exercituum dominus memoriale
eius. Patenter hic angelū, cum quo directus est siue Iuxtatus ille patriarcha Iacob, ipsum
asserit fuisse dominū, dicendo. In Bethel inuenit eū, & dominus deus exercituum dominus
memoriale eius. Nam eum, quem superius inuenerat in Bethel, ipsum fuisse dominū, scrip-
tura te

Apoc. 3.

Roma. 9

Rom. 2.

Ge. 27
Vere Iacob
quis est & dicitur.

Ge. 32

Fortes ut Iacob
sunt pœnitentesi
Matt. 11.

ptura testis est. Sic em̄ scriptum est. Viditq; in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens caelum: angelos quoq; dei ascendentes & descendentes per eam, & dominum innixum scalae, dicentem sibi: Ego sum dominus deus Abraham patris tui, & deus Isaac. In Bethel ergo inuenit eum, scilicet angelum, cum quo luctatus est postmodum, qui & dixit ei. Quoniam si contra deum fortis fuisti, quanto magis contra homines preualetis: Interpretatur autem Bethel domus dei. Ergo & quisquis inualescere cupit ad illum talem angelum, ut fletibus tanquam uictor obtineat remissionem peccatorum, in Bethel quærat ut inueniat eum, id est, in domo dei, quæ est ecclesia. Nam extra istam dei domum nullus est locus, in quo inueniat quis eum, uel in quo suum cuiquam impartiat alloquiū. Unde nunc ait. Et ibi locutus est nobiscum. Quis uel quantus iste sit, quem uel tunc ille Iacob in Bethel inuenit, uel nunc inuenire debeat in domo dei, quisquis eiusdem Iacob sine Irahel semen ueraciter meretur nuncupari, manifestius exprimit, cum protinus dicit. Et dominus deus exercituum dominus memoriale eius. Nam reuera hic magni consilij angelus dominus est, deus est: Dominus (inquam) deus exercituum, omnium uidelicet creator & rex angelorum & omnium electorum hominum. Et hoc nomē, quod est dominus, ita est memoriale eius, sicut & dei patris eius. Nemo em̄ in spiritu dei loquens, diffidetur aut obliuiscitur, sed memoriter tenet, & dicit, dominus deus. Nunc ad auditorem propheta sese conuertit, dicitq; ei. Et tu ad dominum deum tuum conuerteris, misericordiam & iudicium custodi. & spera in deo tuo semper. Cū dicit & tu, subintelligendū est, quæ admodum ille, siue secundū exemplū illius. Et quō tunc ille Iacob ad dñm deū suū conuersus est: Quomō misericordiā & iudiciū custodiuit, & sperauit in deo suo semper? Nimirū cū peregrinaretur, fratrem suū Esau fugitans, qui iam non peregrinus, sed p̄potens factus erat, accipiendo uxores de filiabus Chanaan, inter quas Isaac pater suus habitabat: tūc omnino humano solatio destitutus, flendo (ut iam dictū est) & rogando conuertit se ad dominū deū suū, inualuitq; ad angelū, confortatus cū flebili oratione hac. Deus patris mei Abraham, & deus patris mei Isaac, domine tu dixisti mihi, reuere in terrā tuā & in locū natiuitatis tuæ & benefaciam tibi, minor sum cunctis miserationibus tuis, & ueritate quam explesti seruo tuo: in baculo meo transiui Iordanē istum, & nunc cum duabus turmis regredior, erue me de manu fratris mei Esau, quia ualde eū timeo. Ita ergo & tu, quoties te persequitur Esau, id est, quilibet frater falsus, cuiuscunq; exemplū fuit Esau: imō & quotiens spiritum tuum caro tua persequitur, conuere ad dominum deum tuum & ora eum, atq; ut exaudiri merearis, rogando fortiter, sicut ille in fortitudine sua cum angelo directus est, perseverāter esto fortis, quæadmodū ille, cū dixit: Nō dimittam te, nisi benedixeris mihi. Misericordiā & iudicium ille custodiuit, uidelicet ambulādo in uis dñi. Nā uniuersæ uix dñi misericordia & iudiciū siue misericordia & ueritas. Proinde & merito sperauit in dño deo suo semper, id est, in omnibus aduersis q̄ multa passus est, nec spe sua frustratus est. Nā & de manu Esau, quē timebat, eruit eū dñs, & tādē post dies peregrinatiōis suæ plurimos, post annos uitæ suæ. cxxx. uisā rursus facie filij sui Ioseph, consolatus est semetipsum dicens, quod iam lætus moriturus esset. Huiusmodi iudicium cū Iuda, & hæc uisitatio super Iacob, ut quisquis secundum hæc exempla uiuit patris illius, ille duntaxat dicatur & sit Iudæus, ille Iacob, imō & Irahel uere uocetur. Quid contra is, qui cū sit fidei uel meritis eiusdē patris contrarius, in sola carne Iacob, siue in carnali tantum iudaismo gloriatur? Audi quod sequitur. Chanaan est, in manu eius statera dolosa, calumniā dilexi. Mira & condigna secundū cuiuscunq; merita nominū siue appellationū positio, imō oppositio. Illi, qui secundū exemplū patris iā dicit in fortitudine sua dirigitur cū angelo, & inualescit ad angelū, recte dicitur, nequaquam Iacob appellabitur nomen tuū, sed Irahel: quoniam si contra deū fortis fuisti, quanto magis cōtra homines preualetis: Huic autē, qui similiter nō facit, imō inuidet similiter faciēti, dicitur secundū sensum sermonis huius propheticī. Nequaquā Iacob appellabitur nomen tuum, sed Chanaan. Hoc & in alio propheta cōfirmat idem deus, cum dicit. Pater tuus Amorrhæus & mater tua Cethæa. Amorrhæus namq; & Cethæus posterī Chanaan extiterūt. Quam ob causam maxime meretur uocari Chanaan, quisquis secundum carnem Iudæus dicatur siue Irahelita, secundū mores à tali uel tāto patre degenerat. Nimirū propter maliciosam terree

Gene. 28

Extra ecclesiam non inuenitur peccatorum remissio.

Dominus deus exercituum.

Gen. 27

Oro Iacob Gen. 32

Psal. 24

Ge. 46

Vere Irahel, & solum carne Irahel, opposita sunt Ge. 32

Ezech. 16



Gene. 25. nā cupiditatis duplicitatem, quā pulchre talibus exprimitur uerbis: In manu eius statera dolosa, calumniā dilexit. Hoc nāq; cōtrariū illi est quod de patre illo scriptura dicit. Iacob autem uir simplex, habitabat in tabernaculis. Simplicitas eo prouexit illū, ut uocari meretur Iſrahel: dolositas eo deuoluit filios carnis illius, ut uocentur Chanaan. *Q.* si habendo in manu sua staterā dolosam contra iustitiam legis dei dicētis, sit tibi æquus modus, iustusq; sextarius, merentur appellari Chanaan: quanto magis pro eo quod consilium facientes, ut Iesum tenerent & occiderent, statera hoc peregerunt, appendendo triginta argēteis sanguinis eius precium, non iam Iudæi, sed Chanaan: i dicendi sunt: Nimirum de Iudæis illius temporis ueraciter propheticus sermo dicat: Chanaan calumniā dilexit: quia maiori diligentia uel instantia calumniati sunt, ut crucifigerent Christū regem, uerum Dauid, quā olim sese scidisset à domo Dauid ille Eſſraim, de quo hic propheta protinus dicit. *L. Et Eſſraim dixit. Veruntamen diues effectus sum, inueni idolum mihi. Omnes labores mei non inuenient mihi iniquitatem quam peccaui.* Manifestus expressit quē in præcedenti uersiculo nomine Chanaan denotauerit, subiungendo, & dixit Eſſraim. Nā qui nascendo erat Eſſraim, & pro discessione à domo Dauid, nō qualiscunq; sed notabilis Eſſraim, ipse staterā dolosam in manu habēdo, & idolum sibi inueniendo, Chanaan recte dici meruit. Et uide q̄ mira fatuitatis consolatio. Cū haberet iste Chanaan in manu sua stateram dolosam, & accusantem se nusquā posset euadere peccati conscientia, consolatus est semetipsum & dixit. Veruntamen diues effectus sum. Unde cunq; (inquit) uel quomodo cūq; acquisierim, siue iusta siue dolosa in manu mea statera fuerit, diues effectus sum, quod quæ rebā adeptus sum, inueni idolū mihi. Et hoc quidē ille dixerit Hieroboam de tribu Eſſraim, qui euincere potuit, ut pro deo uitulum faceret coli. *¶* Iudæi uero temporis illius, qd maxime propheta respicit, quo uidelicet uenit ut regnaret uerus Dauid, cum audissent eū contra auaritiam suam disputantem, maximeq; scribæ & pharisæi, cū illum crucifixissent, gauisi sunt, quasi illo interempto deinceps uaceret sibi seruire idolo suo, scilicet mammonæ, id est, uacare lucris suis. Cū itaq; conscientia crudeli torqueretur hic talis Chanaan siue Eſſraim, consolabatur semetipsum, ueruntamen (inquiens) diues effectus sum. E contra ille dicebat. Veruntamen, uæ uobis diuitibus, quia habetis consolationem uestram. *Væ uobis, quia saturati estis, quia esuriētis. Væ uobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis.* *Iaco. 5.* bus quoq; Apostolus contra diuites eisdem dicit. Agite nunc diuites, plorate ululantes in miserijs quæ aduenient uobis. At ille diues Chanaan, id est, Iudaicus siue pharisæicus ceterus, dicebat sibi, quē admodum hic propheta præscribit. Omnes labores mei non inueniēt mihi iniquitatem meam quam peccaui. Et est sensus. Omnia peccata mea non poterūt uindicari, neque fieri potest ut iniquitas, quam peccaui, puniatur euerſione ciuitatis & templi. Nunquid em̄ crederet uel audire posset quod locus ille, tam lucrosus, propter sanguinē Iesu Christi destruendus foret? Deniq; hoc Stephano prothomartyri pro crimine alcriptum est, quod ita prædicaret sicut scriptura refert. Et statuerent falsos testes qui dicerent. Homo iste non cessat loqui uerba aduersus locum & sanctum & legem. Audiuimus enim eum dicentem, quoniam Iesus Nazarenus destruet locum istum. Agite ergo diuites (inquit apostolus iam dictus) plorate ululantes in miserijs quæ aduenient uobis. Diuitiæ uestræ putrefactæ sunt, & uestimenta uestra a tineis comesta sunt. Et subinde. Epulati (ait) estis super terram, & in luxurijs enutristis corda uestra. In die occisionis adduxistis, occidistis, & non restitit uobis. Vane ergo se consolatus est hic, qui stateram habens dolosam, calumniā dilexit, dicendo, Veruntamen diues effectus sum, quia nec diuitiæ suæ proderunt illi, nec male commutati nominis Chanaan hæreditate carebit. Sequitur. *L. Et ego dominus deus tuus ex terra Aegypti, adhuc sedere te faciam in tabernaculis, sicut in diebus festiuitatis.* Hoc anterioribus cōiungitur diſis, neq; enim Chanaan illi, cuius in manu statera dolosa est: aut Eſſraim, qui sibi idolū inuenit, & gloriatus est diuitē se esse, gratiā istā re promittit, sed ei cui dixerat, et tu ad dñm deū tuū cōuerteris, misericordiam & iudiciū custodi, et spera in deo tuo sp̄. Hic ille ē q̄ habito iudicio cū Iuda, seu uisitatioe sup Iacob, uere Iudæus & uerus eē Iſrahelita repertus est, imitando illū q̄ in utero supplantauit fratrem suum, & in fortitudine sua directus est cum angelo, sicut iam dictum est, itaque ad illud quod dixerat, & spera

Iudæorum auaritia

Væ diuitib.

Luc. 6.

Iaco. 5.

Act. 6.

Iaco. 5.

& spera in deo tuo semper, eoiungitur id quod ait, Et ego dominus deus tuus ex terra Aegypti, id est, ex eo tempore, quo egressus ex ignorantia tenebris uerum mihi fidei sacrificium obtulisti. ¶ Tabernacula illa quae repromittit, dicendo, adhuc sedere te faciam in tabernaculis, illa sunt de quibus Psalmista, Quam dilecta (inquit) tabernacula tua domine uirtutum, subiungens, concupiscit & deficit anima mea in atrijs domini. Tabernacula quippe, id est tegumenta peregrinantium siue in militia laborantium, discreti in ecclesia sunt ordines deo seruientium, in quibus posita anima concupiscit & deficit in atria domini, desiderando ab istis angustijs transigrare in illam amplitudinem Hierusalem supercaelestis: ubi tanta amplitudo est, ut nullius possessio alterius possessione possit artari, sufficiatque unicuique quod possidet, ita ut amplius nolit. Notandus ergo ordo dictorum, quia cum dixisset, ego dominus deus tuus ex terra Aegypti, adhuc ait, sedere te faciam in tabernaculis, sicut in diebus festiuitatis. Notum quippe est, quod egressi de terra Aegypti filij Israel, in tabernaculis habitauerunt. Vnde & festiuitatem tabernaculorum scerophlegiam celebrant: imo habuerunt singulis annis. Est itaque sensus. Olim patres tuos, ascendentes de terra Aegypti, habitare feci in tabernaculis, donec introducerem eos in terram promissionis. Sed sicut alia est Aegyptus, quam illa Aegyptus significauit: & alia terra promissionis, cuius illa terra typum praetulit: ita ad huc alia sunt tabernacula, quorum illa tabernacula significatiua fuerunt, & in illis te sedere faciam, sicut in diebus festiuitatis, id est, sicut significatum est illis tabernaculorum festis, quia omnia in figura contingebant illis. Et reuera quicumque credendo in Christum de spirituali Aegyptio exiit, in alijs, id est, in spiritualibus sedet tabernaculis, dicitque sedes, concupiscit & deficit anima mea in atrijs domini. His dictis protinus subiungit. Et locutus sum per prophetas, & ego uisionem multiplicauit, & in manu prophetarum assimilatus sum. ¶ Hoc ita sensui coniungitur praedicti. Ego (inquit) dominus deus tuus ex terra Aegypti, & ex tunc ita factis & dictis innotui, ut nemo se de ignorantia nois mei excusare possit. Na, ut innotesceret, uisionem ex tunc multiplicauit, ex quo Mose apparuit de medio rubi, in flama ignis: & ille dixit, Vada & uidebo uisionem hanc magnam, quare non comburatur rubus. Et tunc per illum prophetam, & per alios prophetas locutus sum, & uisionem multiplicauit, id est, uidebatur atque cognoscedatur prophetis multipliciter apparuit, & in manu prophetarum assimilatus sum, uidelicet opera multa faciendo, quae mei ipsius quaedam similitudines praetulerunt. Exempli gratia. In manu Mose decem plagis contrita quidem Aegyptus & Pharaon flagellatus est, sed non nisi per immolati sanguine agni ad perfectum uictoria perducitur potuit. Illic nimirum in manu Mose assimilatus sum, hoc denique tunc assimilatum uel per figuratum est, quod decem iustitiae praecipis legalibus, qui illa ante meum seruaret aduentum, sancti homines, uexaret quidem spirituale Pharaonem, id est, diabolum, repugnando & resistendo illi atque contendendo exire de regno mortis, sed non perualeret. Nihil est ad perfectum adductura erat lex (sicut Apulus dicit) donec tandem ingrederet mundum immolandum, & sacrificium iustitiae futurus, uerus agnus dei, qui per meum sanguinem solus impleat, ut per iustitiam hominum, quantumuis fortiter praecipia legis adimplentum fieri non potuit. Eiusmodi factis multiplicibus multisque similitudinibus in manu Mose & prophetarum assimilatus sum. De ignorantia talium, quae scripta sunt, maxime tribus Iuda, penes quae & templum, & religionis siue sacerdotum cultus erat, excusari non poterat. Sequitur ergo. ¶ Si in Balaad idolum, tamen frustra errant in Galgalibus immolantes. ¶ Et est sensus. Si decem tribus idola colunt, quae templo & sacerdotibus & de religione carent: tu tamen Iuda frustra deum dereliquisti, & in Galgal idola colis, cum habes templum & sacerdotum, & caetera quae ad diuini cultus pertinent ritum. Galaad namque & mons est & ciuitas, iuxta eundem montem sita, trans Iordanem, in tribu Gad: de qua supra legimus. Galaad ciuitas operam uisionem idolum, supplantata sanguine. Galgal uero in tribu Iuda, prope Bethel, de qua supra dictum est. Quae nequitiae eorum in Galgalis. Itaque & per Galaad decem tribus, & per Galgal tribus Iuda recte denotat, secundum tropum, quod synecdoche dicitur, id est, conceptio, cum a parte totum, uel a toto pars intelligitur. Aliter & sic intelligi potest, etiam si Galaad idolum sit, siue quis Galaaditae abudet idolis, tamen in Galgal errant mira superstitionis insaniam: non contenti uno in loco fixa portenta uenerari, sed semper de loco ad locum cursitantes, & idolorum loca diuersa uisentes, quasi perclaris festiuitatibus inuitati. Na & protinus subiungit. ¶ Nam & altaria eorum quasi acerui super sulcos agri. ¶ Quod est dicere, Cum enim uno in loco, uoc est in Hierosolymis uni deo sacrificia uel primitias offerre

Tabernacula
Iacob.
Psal. 83.

Exo. 23.

1. Cor. 10.

Exodi. 3.

In manu pro
phetarum assimi
latus Christus

Heb. 7.

HEB. 7.

Galaad.
Supra 6.
Galgal.
Supra. 9.

COMMENT. RUPER. ABBA. LIB. V.

offerre debuerint: adeo multiplicauerunt altaria (sicut superius iam dictū est) & ita exuberauerunt simulachris, & in uicis tam multa starent altaria, ut solent manipulorū, congesti stare acerui. Hoc cōtine est hāreditariū paternæ fidei, quod habito iudicio domini cum Iuda: & uisitacione super Iacob, filij Iuda uel filij Iacob mereantur nuncupari: Non utiq; sequitur eū. **L. Fugit Iacob in regionem Syriæ, & seruiuit Iſrahel in uxore, & in uxore seruiuit.** In propheta autem eduxit Iſrahel de Aegypto, & in propheta seruatus est.

Gen. 27

Deu. 7

Laus Iacob ab uxoribus.

Ge. 26

Ge. 29

CA. XIII.

Duplex Iſrahel.

Exod. 5.

Causa ista nō minime operatur in illo iudicio siue operatione dñi super Iacob, in discernendo, quis ueraciter & quis falso dicatur esse semen Iacob. Cur eū ille fugit in regionē Syriæ & seruiuit in uxore? Videlicet ne quando ad eiusmodi perducere altaria p̄ mulieres Chanaan. Dixit eū Rebecca ad Isaac. Tædet me uitæ meæ propter filias Eth. Si acceperit Iacob uxore de stirpe huius terræ, nolo uiuere. Vocauit itaq; Isaac Iacob, & benedixit, præcepitq; ei, dicēs. Noli accipere cōiugē de terra Chanaan, sed uade & proficiscere in Mesopotamiā Syriæ ad domū Bathuel patris matris tuæ, & accipe tibi inde uxore de filiabus Labā auunculi tui. Itaq; mulieres terræ illius fugit, q̄ possent illi scandalū esse & causā peccati: & exēplū eius sequendū esse, propter causam eandē, Moses itaq; scripsit. Non inibis cū eis fornicus, nec misereberis eoz, neq; sociabis cū eis cōiugia. Filiā tuā non dabis filio eius, nec filiā illius accipies filio tuo: q̄ seducet filiū tuum ne sequatur me, & ut magis seruiat dñs alienis, irasceturq; furor dñi, & delebit te cito. Isti autē econtra de Galaad in Galgal, de Galgal in Galaad cursitabant, quærendo & sequēdo idola, q̄ ille de gente in gentē, & de regno in populū alterū pertransendo fugiebat. Falso igitur filios illius se esse dicūt, cū sint potius Chanaan (sicut supra dictū est) cuius opera sectati sunt. Magnū profecto p̄coniū est fugientis, in eo qd̄ dicitur, & in uxore seruiuit. Maluit uxore iuxta beneplacitū dei patrisq; ac matris propria seruitute acquirere, q̄ filias Chanaan ducere cū offensione, sicut fecit Esau, de quo scriptū est. Esau uero quadragenarius duxit uxores, Iudith filiā Beberi Ethei, & Bascinath filiā Heloym eiusdē loci, q̄ ambæ offenderant animū Isaac & Rebecca. Vxor illa in qua seruiuit, Rachel extitit. Nō pro Lia seruiuit aut conuentionē fecit, sed pro Rachel, quā solā diligens à patre exiuit. Iccirco autē repetijt dicendo, & seruiuit in uxore, & in uxore seruiuit: q̄ uidelicet bis pro una eadēq; Rachel septēnē seruitutē subiit. Septē quippe annis seruiuit, anteq̄ cōiugē duceret, & debito cōiugio fraudatus est: sed q̄rela deprompta, protinus post Liæ copulā, quā nō q̄sierat, optatis potius nuptijs Rachel, rursus seruiuit septem alijs annis. Et notandū quod sic repente nomen cōmutatur, dicendo: fugit Iacob in regionē Syriæ, & seruiuit Iſrahel in uxore. Quando fugit, dicebatur Iacob: quando autē seruiuit meruit uocari Iſrahel: autē utiq; meritis, sicut narratio continet reuersionis eiusdē de seruitio redeuntis. Ad eandē distinctionē tanti patris, & eorū, qui, quamuis carnis eius filij, nequaquam tamen merentur in semine reputari, spectat & illud, quod protinus subiungit. In propheta autē eduxit dñs Iſrahel de Aegypto, & in propheta seruatus est. Nā econtra subaudiendū est. Istiautē de Aegypto mente nequaquam sunt egressi, imò ipsi sunt Aegyptus faciendo sibi & colendo deos Aegypti, scilicet uitulos, quorū cultū didicerūt in terra Aegypti. Vnde cōfestim in sua p̄fona deus cōquerendo dicit. **L. Ad iracundiā me prouocauit Eſſraim in amaritudinibus suis, & sanguis eius super eū ueniet.** Statimq; propheta subroz inuasit Iſrahel, & deliquit in Baal, & mortuus est. Et nunc addiderunt ad peccandū, feceruntq; sibi conflatile de argento suo quasi similitudinē idolorū. **Factura artificij tota est.** His ipsi dicunt, immolate homines uitulos adorantes. Hæc oīa quæ hic dicta sunt declamatione uehemēti prophetæ, iudiciū dñi: & uisitacionē super Iacob iustificantis, fortiter cōuincunt eos, q̄ nō sint aut mereantur dici Iſrahel, qualem dñs in propheta ueraciter de Aegypto eduxit. Alij nāq; & longe diuersi, imò & cōtrarij Iſrahel uero & fideli, quē in propheta Mose dñs eduxit de Aegypto, uero corde dicēte. **Eamus & sacrificemus dño deo nostro: Illi fuerunt qui in amaritudinibus suis eundē dñm ad iracundiā prouocauerunt, tentando & male loquēdo de ipso, semperq; murmurādo cōtra eū.** Et ille quidē Iſrahel qualis erat Iosue siue Caleph, in eodē propheta seruatus est, ascendendo per mare rubrum: illoq; autē corpora prostrata sunt in deserto. Illorum omniū deterrimus, & maximus

& maxime notabilis extitit Efraim, id est, Hieroboam de tribu Efraim, qui populū scindens à domo David, vitulos aureos pro deo colendos instituit. Iccirco confestim in illū sermo recurrit, dicente domino: Ad iracundiam me prouocauit Efraim in amaritudinibus suis, & sanguis eius, id est, peccatum eius, super eū ueniet, ut scilicet intereat, & regnū perdat in posteris suis, quod tali modo retinendum putauit. Et quia præsens pœna nō sola red datur impœniti, subiungens propheta. Et opprobrium (inquit) eius restituet ei dominus deus suus, id est, in futuro quoq; seculo tanti opprobrii memoria nō delebitur, qui in tantū se deiecit, ut deserto creatore deo, coleret non tam uitulum q̄ inanimatam & insensibilem similitudinē uituli. Nec uero sui solius, sed & omnium, quos ad tantum opprobriū induxit, perditio in illum redundabit. Iccirco peccatum eius amplius declamās, loquente (inquit) Efraim, horror inuasit Israel, & deliquit in Baal, & mortuus est. Et est sensus. Dicente Hieroboam, isti sunt dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Horrendus error, & erroneus pauor inuasit Israel: ut aut uerum putaret, aut obloqui nō auderet: & nō solū uitulos illos, sed & Baal, agente Achab cum Iezabel, coleret, atq; hoc modo mortuus est. Extunc usus idolatriæ tantum excreuit, ut pene in omni loco singuli propria pro posse sibimet fabricarent idola in agris & in domibus suis. Hoc est quod ait. Et nunc addiderunt ad peccandum, feceruntq; sibi conflabile de argento suo, quasi similitudinem idolorum, ut scilicet haberent ipsi quoq; suos uitulos. Nam quia rex deos habebat aureos, ipsi secundum suam possibilitatem fecerunt sibi deos argenteos. Totum hoc (ait) factura est artificum, sicut alibi scriptum est, Simulachra gentium argentum & aurū, opera manuum hominum. Quod cum ita sit, recte admiratur & dicit. His ipsi dicunt, immolate homines uitulos adorantes. Nam uere mira & nimis misera stultitia, mandare homines, qui sunt opus dei, tali facturæ artificum immolari. Hoc tam grande malū nequaquam illis fuit inusitatum. Scriptum est enī. Et immolauerunt filios suos & filias suas dæmonijs, Et effuderunt sanguinē innocentum, sanguinem filiorum suorum & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaan. Qui autē sunt ipsi qui hæc dicunt? Nimirū sacerdotes siue artifices quorū illa factura est. Vos (aiunt) d̄ cultores idolorum, quia non suppetunt hostiæ, filios uestros, & filias uestras, idola siue uitulos nobiscum adorantes, eisdem uitulis immolate. Tantis ac talibus causis red ditis, quibus in iudicio domini cū Iuda siue uisitacione super Iacob cōuincantur, quod potius semen Chanaan q̄ semen Iacob mereantur dici, nunc superest pronūciare cōdignas iudicij sententias, & diffinire, qualem pœnam isti falsi filij, & qualem gratiam iure recipiant ueri filij patris illius Iacob, cuius deus dominus dignatur esse uel dici. Sequitur ergo. Iccirco erunt quasi nubes matutina, & sicut ros matutinus præteriens. Sicut puluis turbine raptus ex area, & sicut fumus de fumario. Ego autem dominus deus tuus ex terra Aegypti, & deum absq; me nescies, & saluator non est præter me. Ego cognoui te in deserto, in terra solitudinis. Prior namq; sententia super illos filios carnis, & non fidei Iacob depromitur, quod ipsorum memoria sit peritura: sequens ad istos, non tantum carnis, sed & fidei filios, quod in aduentu saluatoris Christi saluandi sint in domino salute æterna. In illorum, qui reprobantur, sententia quatuor ista pro similitudine posita sunt, nubes, ros, puluis, & fumus. Notandum uero, quod nullum horum simpliciter positum est, sed cum adiectione, quæ malum significet, quia uis delicti unumquodq; horum simpliciter positum, in bonam partem accipi plerunq; solet. Scriptum est enim. Qui sunt isti, qui ut nubes uolant? Item. Concresecat in pluuia doctrina mea, fluat ut ros eloquium meum. Vel, ut Abraham loquitur ad deum, Loquar ad dominum cum sim puluis & cinis. Et Psalmista dicit. Qui respicit terram, & facit eam tremere, qui tangit montes & fumigant. Itaque quatuor hæc omnia simpliciter in scripturis posita, in bonam partem accipi possunt, iccirco singula hic cum adiectionibus congruis, posita sunt: per quas à sempiterni boni significatione distinguūtur. Nubes matutina, ros item matutinus, & mane pertransiens: puluis turbine ex area raptus, fumus item de fumario turbine raptus dicitur: atque ita hæc omnia perituram cōuenienter significant memoriam illorum, qui cum deberent esse semen Iacob, ipsi per suum uitium in illū Chanaan, qui à patre sancto maledictus est, degenerauerūt. Et quidē hoc, scilicet delēdā esse memoriā illorū, quatuor

3. Reg. 12.

Dit autē & argentei

Psal. 113.

Homines immolari idolis olim apud Iudæos.

Psal. 105.

Est. 60.

Deut. 32.

Gene. 28.

Psal. 105.

Hec quatuor differunt significatione.

Gene. 9.

quatuor

COMMENTA · RVPER · ABBA · LIB · V ·

quatuor ista pariter significant: uerū tamen in proprijs significationibus diuersa sunt. Etenim duo postrema, uidelicet puluis turbine raptus ex area, & fumus de fumarario, manifestā exprimunt iram: duo autē præcedentia, nubes matutina, & ros matutinus præteriens, temporalem, licet & cito transitorā quandā misericordiam, iuxta illud, quod supra in hoc eodem propheta dictū est. Quid faciā tibi Esraim, quid faciā tibi Iuda? Misericordia uestra quasi nubes matutina, & quasi ros mane pertransiens. Deniq; & hic & illic nubes matutina & ros mane pertransiens, temporalia significant genti illi collata, bono quidē secundū se, sed malo illoꝝ cito transitura. Duo sequentia manifeste sempiterna significant mala, sicut iam dictū est. Etenim hæc impiorū retributiōe perire, sicut disperit puluis turbine raptus ex area, & sicut deficit fumus turbine raptus de fumarario. Psalmista quoq; dicente: Nō sic impij nō sic, sed tanq̄ puluis, quē proijcit uentus à faciē terræ. Itē: Inimici uero dñi, mox ut honorificati fuerint & exaltati, deficientes quēadmodū fumus deficient. Sit itaq; nubes illa matutina, siue ros ille mane pertransiens, taliū pars filioꝝ, qualis fuit Esau, cui dixit pater Isaac: In pinguedine terræ, & in rore cœli desuper erit benedictio tua. Nā illoꝝ qui sunt semē Iacob, uel reputantur in semine, suntq; Israhelitarū, pars dñs est, sicut protinus uerbis sequentibus exprimitur. Ego autē dñs deus tuus ex terra Aegypti, & deū absq; me nescies, & saluator nō est præter me. Ecce cognouit te in deserto in terra solitudinis. Qui em̄ hæc loquitur dñs deus dicens, & saluator nō est præter me, Christus est dei filius, fructus benedictionis illius, quā non meruit Esau, Iacob autē adeptus est secundū uerba hæc. Et seruiant tibi populi, & adorent te tribus. Esto dñs fratru tuorū, & incuruentur ante te filij matris tuę. Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus: & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur. Hoc nimirū in spū sancto agebatur, ut quando diuidēdi erant Iacob & Esau, iuxta illud diuinū oraculū, duę gentes in utero tuo sunt, & duo populi ex uentre tuo diuidentur: nō de Esau, sed de Iacob semen Abraham, quod est Christus, nasceretur. Hic ergo cū dicit, ego autē dñs deus tuus. Notandū quod addit ex terra Aegypti. In hoc nanq; breuiter astruit, quod non sit deus recens, quāuis in nouissimis diebus de uirgine natus sit. Poterat autē dicere sic, ego autē dñs deus tuus ex Abraham, quēadmodū & Iudæis dicentibus, quadraginta annos nondū habes & Abraham uidisti? Respondens. Amen amen (inquit) dico uobis, anteq̄ Abraham fieret ego sum. Cur ergo dicere maluit, ex terra Aegypti? Videlicet quia tunc magis innotuit & potentiā suā ostendit in signis & prodigijs, qualia Abraham nō ostendit, propter qđ & Moysi tunc ait. Ego dñs qui apparui Abraham, & Isaac, & Iacob in deo omnipotēte, & nomē meum Adonay non indicaui eis. Tunc etenim scœdus pepigit cū illis in monte Synai, ut esset deus eorū. Qui dixerunt ad Moysen. Omnia quæ locutus est dñs, faciemus: & erimus obediētes. Ille uero sumptū sanguinē resperfit in populū, & ait. Hic est sanguis scœderis, quod pepigit dñs uobiscū super cunctis sermonibus his. Sermonū eorundū initiū erat hoc. Non habebis deos alienos corā. Recte ergo & hic ait. Et deū absq; me nescies. Continuo quoq; addit. Et saluator non est præter me. Iste deus & saluator Christus est, Deus quia creauit, saluator qui factus homo saluauit. Vnde & Iesus (quod interpretatur saluator) nuncupari uoluit. Vere præter hūc saluator nō est, quia nō est in alio aliquo salus, nec em̄ nomen aliud sub cœlo datū hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Gratiōsa ualde cōmemoratio ē qua tandē dicit. Ego cognoui te in deserto in terra solitudinis. Neq; em̄ exiguū quid est ei, qui oīa scit & oēs per scientiā nouit, notū esse per grām illa notitia, iuxta quā uni illoꝝ uero Israhelitarū, scilicet Moysi dicit. Inuenisti em̄ grām corā me, & teipsum noui ex noīe. Et qđ tunc uni illi dictū hoc esse legimus, sed qđ uni dicit, omnibus dicit: quos tūc tēporis, imō & ante & post tēpus illud p̄scitos atq; p̄destinatos elegit: quia cūctōꝝ noīa in libro uitæ scripta. Proinde & hoc sciēdū, quia qđ electi, in deserto cognoscūtur maxie & in terra solitudinis, in deserto huius seculi, ubi deū nemo unq; uidit, in solitudine cordis & occulto cōscientiæ latentis, ubi solus deus animā tentationibus circūuentam prospiciens exercet & probat, & legitime currentem cognitione sua dignam ducens, profitetur quia cognoscit. Talibus & ita

Luce. jo cognitis siue nominatis ipse in euāgelio dicit. Gaudete quia noīa uestra scripta sunt in cœlis.

FINIS LIBRI QVINTI.